
Інститут педагогіки і психології
професійної освіти АПН України
Львівський науково-практичний центр
Національний університет
“Львівська політехніка”

***ПЕДАГОГІКА
І ПСИХОЛОГІЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ***

Науково-методичний журнал

№ 1

січень – лютий

У номері:

- * Дидактика, методика
і технології навчання*
- * Соціальна педагогіка
і соціальна робота*
- * Проблеми управління*
- * Історія професійної освіти*
- * Зарубіжний досвід*
- * Наукове життя*

м. Львів

2004 р.

Засновники: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України Львівський науково-практичний центр Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України Національний університет “Львівська політехніка” Фахове видання України з педагогічних і психологічних наук (Бюлетень ВАК України. – 1999. – № 4) Видається один раз на два місяці з січня 1997 р. Реєстраційне свідоцтво ЛВ № 356 від 02. 04. 1997 р. Адреса редакції: 79008, м. Львів-8, вул. М. Кривоноса, 10. e-mail: pppo2003@ukr.net Телефони: <i>Головний редактор</i> – (044) 440-63-88 (Київ) <i>Заступники головного редактора</i> – (0322) 75-29-91 (Львів)	<i>Головний редактор</i> – Н. Г. Ничкало <i>Перший заступник головного редактора</i> – Ю. К. Рудавський <i>Редакційна колегія:</i> Н. В. Абашкіна, М. М. Барна, Г. П. Васянович (заст. гол. ред.), С. М. Вдович (відп. секретар), П. М. Воловик, Д. Д. Герцюк, С. У. Гончаренко, Г. С. Дегтярьова, Ю. Ц. Жидецький, Я. Г. Камінецький, Я. М. Кміт (заст. гол. ред.), І. М. Козловська, О. П. Кондратюк, О. І. Кульчицька, І. Є. Курляк, А. В. Литвин, В. О. Моляко, Н. А. Побірченко, Л. П. Пуховська, В. В. Рибалка, М. В. Савчин, В. А. Семиченко, П. І. Сікорський, С. О. Сисоєва, Т. С. Яценко <i>Переклад англійською мовою:</i> О. В. Палка

Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор Л. П. Пуховська;
 доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович;
 доктор психологічних наук, професор О. І. Кульчицька;
 доктор психологічних наук, професор В. В. Рибалка.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України від 29 квітня 2004 р., протокол № 4.

Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2004. – № 1. – 206 с.

УДК 37

Науково-методичний журнал з проблем теорії, методики і практики професійної освіти адресовано науковцям, студентам, викладачам професійно-технічних і вищих навчальних закладів, аспірантам, докторантам, усім, хто цікавиться проблемами педагогіки і психології професійної освіти.

© Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України
 © Львівський науково-практичний центр
 © Національний університет “Львівська політехніка”

До 10-річчя

*Львівського науково-
практичного центру
Інституту педагогіки
і психології професійної
освіти АПН України*

Пам'ятка авторів

- ❖ Стаття повинна відповідати тематиці журналу і сучасному стану науки, бути літературно опрацьованою. Автор статті відповідає за достовірність і вірогідність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел і коректне посилання на них.
- ❖ У статті повинні бути присутні такі необхідні елементи: постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження; висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.
- ❖ Структура статті:
 - УДК;
 - прізвище та ім'я автора;
 - назва статті;
 - текст статті;
 - список використаних джерел;
 - резюме російською й англійською мовами (обсягом до 7 рядків) у такій послідовності: ім'я та прізвище автора, назва статті, текст анотації.
- ❖ Обсяг статті – 9-12 сторінок комп'ютерного набору.
- ❖ Текст статті друкується в одному примірнику українською мовою на білому папері формату А4 кеглем 14 через 1,5 інтервали з дотриманням розмірів полів: верхнього, нижнього і лівого – 30 мм, правого – 10 мм (29 рядків, 60-65 знаків у рядку). Не допускається друкування будь-якої частини тексту меншим інтервалом.
- ❖ У тексті статті посилання на використані джерела подаються у квадратних дужках, зазначається порядковий номер і сторінка цитованого джерела.
- ❖ Список використаних джерел складається в алфавітному порядку за вимогами Держстандарту.
- ❖ Сторінки статті нумеруються за порядком, без пропусків і буквених позначень. Автор підписується на звороті останньої сторінки, чим підтверджує, що дати, цитати, фактичні дані, бібліографія звірені, а стаття готова до видання.
- ❖ Ілюстрації та таблиці входять до загального обсягу статті. Загальна кількість ілюстративного матеріалу – таблиць, схем, малюнків – у статті не повинна перевищувати п'яти. Таблиці виконуються згідно з вимогами Держстандарту і розміщуються в тексті статті.
- ❖ Разом із роздруком статті необхідно надіслати дискету, в якій файл статті (у двох копіях) записується в редакторі Microsoft Word 97, шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14, міжрядковий інтервал – 1,5. Схеми та діаграми виконуються в редакторі Word.
- ❖ До статті додаються такі супроводжувальні документи:
 - рецензія доктора або кандидата педагогічних чи психологічних наук відповідно до напрямку статті;
 - повідомлення про автора (прізвище, ім'я, по батькові, посада, спеціальність, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи (повна назва навчального закладу, установи), поштова адреса з індексом, службовий і домашній телефони) та кількість замовлених примірників журналу.
- ❖ Редколегія журналу залишає за собою право подавати рукописи на зовнішнє рецензування. Рукописи не повертаються.
- ❖ Редакція зобов'язується кожному автору безкоштовно надіслати один примірник журналу.

ЗМІСТ

ДИДАКТИКА, МЕТОДИКА І ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Юрій Рудавський

Ступенева система підготовки фахівців у технічному університеті в контексті Болонської декларації 9

Павло Стефаненко

Дидактичні особливості дистанційного навчання у вищій школі 22

Василь Головінов, Олександр Петков

Моніторинг освітнього рівня вступників до ПТНЗ: аналітичні можливості 33

Василь Ковальчук

Стимулювання творчої активності учнів у процесі виробничого навчання 41

Алла Дзундза

Аналіз складових цілісного процесу формування соціоекономічної культури майбутніх фахівців 51

Любов Зеліско

Реалізація програм клінічної освіти в контексті культурологічної підготовки фахівців-юристів 59

Андрій Цюприк

Результати самостійної роботи студентів під час вивчення суспільних дисциплін 69

Лариса Волик

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів: аналіз експериментальних результатів 78

Тетяна Атрощенко

Розвиток культури міжнаціонального спілкування у підготовці майбутнього вчителя початкової школи: прикладний аспект 90

Тетяна Щербан

Сугестивність художнього образу 98

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА І СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Петро Плотніков

Соціально-педагогічна підтримка молоді як пріоритет політики державної і місцевої влади промислового регіону 103

Валерій Шульга

Педагогічні засади соціальної роботи з молоддю 116

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

Богдан Клим

Стан формування державних стандартів професійно-технічної освіти в Україні	123

ІСТОРІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Зоряна Саф'янюк

До питання про становлення і розвиток закладів реальної освіти в Європі у XVII – XIX столітті	135

Оксана Рудич

Історичний аспект розвитку дитячої літератури як компонент змісту професійної освіти майбутнього педагога	147

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Галина Ніколаї

Філософські засади сучасної польської педагогіки: між класичною і гуманістичною традиціями	157

Андрій Каплун

Особливості розвитку професійно-технічної освіти Болгарії у повоєнний період	167

Наталія Авшенюк

Стандартизація професійної підготовки директорів шкіл в Англії та Уельсі	175

Тетяна Чувакова

Сучасні підходи до професіоналізму вчителів у США	185

Ольга Петришин

Екологічне спрямування технічної освіти як світова тенденція ...	191

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Василь Онищенко

Інформація про роботу науково-методологічного семінару Львівського науково-практичного центру ІПППО АПН України “Теоретичні проблеми педагогіки: терміни, поняття, склад і структура науки” за 2003 рік	199

Іван Жерносек

Актуальне видання	202

Наші автори

205

CONTENTS

DIDACTICS, METHODS AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION

<i>Yu. Rudavskiy</i> Graded System of Specialists' Training at a Technical University in the Bologna Declaration Context	9
<i>P. Stefanenko</i> Didactic Peculiarities of Correspondence Course at High School	22
<i>V. Holovinov, F. Petkov</i> Educational Level Monitoring of Enrollees Entering Vocational Schools: Analytical Possibilities	33
<i>V. Kovalchuk</i> Creative Activities Stimulation in Students' Industrial Training Process ...	41
<i>A. Dzundza</i> Analysis of Complete Process Components of Social and Economical Culture Formation of Future Specialists	51
<i>L. Zelisko</i> Realization of Clinical Education Programs in the Context of Specialists-Lawyers Cultural Training	59
<i>A. Tsiupryk</i> Results of the Students' Individual While Studying Social Disciplines	69
<i>L. Volyk</i> Future Primary School Teachers Training to Polycultural Students' Education: Experimental Results Analysis	78
<i>T. Atroshchenko</i> On the Problem of Intercourse Culture Development in Future Primary School Teachers' Training: Applied Aspect	90
<i>T. Shcherban</i> Suggestive Influence of the Image	98

SOCIAL PEDAGOGY AND SOCIAL WORK

<i>P. Plotnikov</i> Social and Pedagogical Support to Youth as a State and Local Authority Politics Priority at an Industrial Area	103
<i>V. Shulha</i> Pedagogical Principles of Social Work with Youth	116

MANAGEMENT PROBLEMS

B. Klym

Situation in Vocational and Technical Education State Standards Formation in Ukraine	123

HISTORY OF VOCATIONAL EDUCATION

Z. Safianiuk

To the Problem of Real Education Foundation and its Development in Europe in the 17 th – 19 th Centuries	135

O. Rudych

Historical Aspect in Literature for Children Development as a Vocational Education Context Component	147

EXPERIENCE ABROAD

H. Nikolayi

Philosophical Principles of Modern Polish Pedagogy: between the Classical and Humanistic traditions	157

A. Kaplun

Peculiarities of the Bulgaria's Vocational Education Development in Post-war Period	167

N. Avshenyuk

Standardization of Head teachers' Professional Training in England and Wales	175

T. Chuvakova

Modern Approaches to Teachers' Professionalism in the USA	185

O. Petryshyn

Ecological Set of Technical Education as the World Tendency	191

SCIENTIFIC LIFE

V. Onyshchenko

Information on scientific and methodological seminar's work of the L'viv scientific and practical center of the institute of pedagogy and psychology of the professional education (academy of pedagogical sciences of Ukraine) "Theoretical problems of pedagogy: terms, no- tions, science components and its structure" for the year of 2003 ...	199

I. Zhernosiek

Actual Publication	202

Our authors

205

УДК 159.964

Тетяна Щербан

СУГЕСТИВНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

Проблеми художнього образу – відтворення дійсності, його особливостей і закономірностей – завжди актуальні та знаходять на кожному етапі розвитку нові аспекти. Останнім часом дослідники, що вивчають питання специфіки художнього образу, естетичного сприйняття, тією чи іншою мірою мають справу з проблемою сугестивності.

Водночас слід відзначити, що дана проблема недостатньо розроблена, а в довідковій і навчальній літературі з естетики відсутнє визначення терміну “сугестивність художнього образу”. Ніякою мірою не претендуючи на кінцеве розв’язання даного питання, ми намагаємося проаналізувати деякі аспекти асоціативності, специфіку його прояву в образотворчому процесі.

Необхідно позбутися упередження, що психологія не здатна серйозно допомогти вдосконалити аналіз літературного твору. Розвіяти ці переконання можуть лише конкретні дослідження, які продемонстрували б можливості “психологічного” інструментарію.

Таким чином, актуальність роботи полягає в тому, що вивчення поезики відбувається з позицій її асоціативного сприймання і у системі тріади: суб’єкт – предмет – суб’єкт. Предмет вивчення – художній образ – включений у навчальну взаємодію учня і вчителя.

Об’єктом дослідження є учень, що засвоює художній твір і користується його ідеями в дії. Предметом є особливості сугестивності художнього образу та процесу засвоєння його під керівництвом учителя. Мета дослідження полягає у вивченні особливостей сугестивності елементів поезики на психічний стан учня.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі основні завдання: перейняти й інтегрувати наукові дані з проблеми сприймання; визначити рівні сприймання поетичного твору й обґрунтувати роль смислових асоціацій у сприйманні поезій у тріаді: суб’єкт – предмет – суб’єкт.

Сугестивний процес у спілкуванні з творами виникає разом із його зародженням. Про це свідчать і цікаві матеріали археологічних розкопок, знайдені та досліджені О. П. Окладниковим. На основі цих матеріалів він переконливо доводить, що навіть перші кроки мистецтва

первісних народів були пов'язані з безліччю асоціативних уявлень у свідомості наших предків.

У книзі “Ранок мистецтва” О. П. Окладников наводить приклад різноманіття асоціативних уявлень у зв'язку зі сприйняттям червоного кольору, що був досить важливим образотворчим компонентом найдавнішого мистецтва і викликав у свідомості первісної людини певні асоціації з предметами і явищами навколишнього світу.

Процес історичного розвитку одночасно виявився і процесом розширення, поглиблення і збагачення сугестивності художнього образу. Складаючи невід'ємну частину творчості, асоціативність, яка породжує у людині процеси сугестії, невід'ємна від найважливіших функцій художньої творчості – пізнавальної, виховної, естетичної насолоди спілкування з твором.

Сугестивність як властивість художньо-образного мислення відрізняється від наукової творчості специфічною формою художньої образності. У процесі творчості асоціації матеріалізуються в художньому творі, впливають на сприймання, будять емоційну й інтелектуальну сприйнятливність, розвиваючи фантазію й уяву в тих, що сприймають поетичні твори.

Проблемою механізмів асоціацій здавна займалася психологія. М. С. Роговін відзначає, що психологи ще у ХІХ ст. виділили основні елементи пам'яті – уявлення, а між уявленнями встановили зв'язки – асоціації [2]. Зв'язок асоціацій з уявленнями і пам'яттю надзвичайно важливий для розуміння специфіки сугестивності художніх образів.

Однак ці найважливіші проблеми все ще не одержали достатнього висвітлення в нашій філософській літературі. І не можна не погодитися з М. С. Роговіним, який вважає, що тепер, коли проблема пам'яті стає однією з центральних філософських проблем психології, її недостатня розробленість гальмує вирішення питання про роль пам'яті в різних видах людської діяльності. Це стосується художньої творчості, асоціативності, яка породжує в людині сугестивні образи [3].

Асоціації визначаються як “відображення взаємозв'язків предметів і явищ дійсності у формі закономірного зв'язку між нервово-психічними явищами”. Асоціації охоплюють весь стан психічної діяльності людини, вони мають велике значення в художньо-образному мисленні та художній творчості. Як зазначає Л. С. Виготський, будь-який акт мистецтва містить у собі акти раціонального пізнання, розуміння, впізнавання асоціацій. Учений звертає увагу на особливу роль асоціативних уявлень у сприйманні, досліджуючи формальні та зміс-

товні ознаки прекрасного. “Усяке сприйняття людини викликає певні асоціації, плин супровідних уявлень, що сприяють естетичному значенню того чи іншого явища” [1].

В оцінці людиною дійсності асоціативно-змістовні елементи дуже складні й багатогранні. Вони пронизують розумовий процес творчості та, на відміну від асоціацій ученого, мають конкретно-почуттєвий характер. Психологія поділяє асоціації на три види: за суміжністю, за подібністю і за контрастом. Звернемо увагу на найспецифічніший підрозділ асоціацій: *асоціації з уявленням насолоди і “симпатичні” асоціації*.

Асоціації з уявленням насолоди – це смакові чи нюхові асоціації. Ці асоціації не мають вирішального значення у сприйманні, тим більше в художній творчості. Відомо, що об’єктивною основою естетичного є зір і слух. Саме ці органи відчуттів відіграють провідну роль у засвоєнні людиною дійсності. Відзначаючи відносну простоту і “біологічну приземленість” асоціацій з уявленням насолоди, слід надавати вирішальне значення симпатичним асоціаціям, пов’язаним з уявленнями про добро і зло, корисне і некорисне, радісне і сумне.

Симпатичні асоціації дуже близькі до розумового процесу і є причиною розуміння речей у процесі засвоєння. Та читаючи на обличчі ласкаву посмішку, ми можемо асоціювати з цим уявленням те, що людина прихильна до нас, що обіцяє нам позитивні емоції і радість.

Отже, *асоціації є наслідком активності механізмів сугестії – необхідна і складова частина будь-якого розумового процесу, а сугестивні зв’язки властиві природі людського мислення*. Мислення в образах як необхідна складова частина творчого процесу і художнього сприймання також володіє сугестивністю.

Художній образ неможливий без сугестивності, як неможливий він і без мистецтва. Сугестивний процес, започаткований у продуктах художньої творчості і сприйняття, складає багатство і привабливість одного з найвищих духовних насолод людини – естетичної насолоди.

Введення сугестивних зв’язків у тканину художнього твору створює неповторне чудо мистецтва. Уява, вимисел, фантазія за законами асоціацій досягають дивного сполучення реальності та чарівності казок і міфів, тонких рухів людської душі й неживих предметів, уявлень і подій, розділених у реальності простором і часом.

Художня творчість і сприйняття творів – дві взаємозалежні сторони засвоєння людиною дійсності. Художній твір створюється письменником, художником, композитором, архітектором, а сприймається глядачем.

Отже, діяльність, спосіб засвоєння світу виявляються як у процесі творчості, так і в процесі сприйняття здобутків. Обидві ці сторони

пов'язані між собою об'єктом сприйняття – здобутком мистецтва, художнім образом. І процес творчості, і процес сприйняття має активний, пізнавальний характер, та водночас кожний із них має свою специфіку і свої особливості. Специфічні вони і за сугестивністю.

Сугестивність художньо-образного мислення у художника в остаточному підсумку виливається у “творінні” здобутку, що, у свою чергу, впливає на свідомість глядача, викликаючи в нього безліч асоціацій.

Асоціації художника і глядача в чомусь подібні, а в чомусь і відрізняються одні від одних. Коло асоціацій цього здобутку настільки велике і настільки актуальне, що його значення вийшло далеко за межі задуму самого митця.

При створенні творів у силу законів типізації, композиційної побудови, умовності художнього образу як неминучого результату матеріальності й образності мови, властивому тому чи іншому виду мистецтва, художник не відразу і не завжди може відгадати характер асоціативності свого твору.

Асоціації, що викликаються художнім образом, надзвичайно різноманітні, багатопланові, складні, тонкі, а часом і алегоричні. Вони залежать від дуже багатьох факторів: від предмета й об'єкта зображення, від його оцінки художником, від творчого методу і стильових прийомів митця, від матеріалу мистецтва і, нарешті, від глядача, що сприймає здобуток.

Стан особистості сприймаючого – важливий фактор у прийомі сугестивної інформації, закладеної художником у здобутку. Інтелектуальний рівень, світогляд, освіченість, світовідчуження, загальна культура, емоційний світ – усе це має істотне значення при сприйнятті здобутку. Чим розвинутіші й багатші ці фактори, тим глибші, багатогранніші та ширші асоціативні уявлення, що складають духовне багатство і насолоду особистості від художнього твору.

Таким чином, труднощі сприймання і оцінки творів літератури зумовлені творчою активністю, яка замінює нормальне засвоєння на уроках змісту літератури; відсутністю чіткої диференціації у використанні методів і прийомів роботи над літературними творами. Враховуючи ці особливості асоціативного сприймання літератури, потрібно у процесі навчання активізувати аналіз творів як спосіб репродукування і творення художніх образів.

1. *Выготский Л. С.* Психология искусства. – М.: Искусство, 1986. – 576 с.
2. *Выготский Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1967. – 91 с.

3. *Роговин М. С.* Проблемы теории памяти. – М.: Высшая школа, 1977. – 181 с.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2004

Т. Щербан

Суггестивность художественного образа

Предложено всегда актуальное исследование, посвященное поэтике с позиций ее ассоциативного восприятия в системе триады: субъект – предмет – субъект. Предметом изучения являются особенности суггестивности художественного образа в процессе его усвоения под руководством учителя.

T. Shcherban

Suggestive Influence of the Image

The actual research dedicated to the poetics from the positions of its associated perception in the ternary system: subject – object – subject is represented. The subject of the research is the peculiarities of suggestive influence of the image in the process of its learning under a teacher's guidance.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України
Львівський науково-практичний центр
Національний університет “Львівська політехніка”

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Науково-методичний журнал

Коректура: С. Вдович, А. Литвин
Комп’ютерна верстка, технічне редагування: С. Вдович
Макет обкладинки: О. Борисенко

Підписано до друку 30.04.2004 р.
Формат 60×84/16. Папір Convex. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 12,0. Наклад 355 прим.

Видання здійснено Поліграфічним центром
Видавництва Національного університету
“Львівська політехніка”
вул. Колесси, 2, м. Львів, 79000